

Sakrättens fyra huvudfall, Stefan Zetterström, 2 uppl., 2008

Supplement

Sakrättens fyra huvudfall

Stefan Zetterström

2 upplagan 2008

ISBN 978-91-7678-696-3

IUSTUS FÖRLAG

Detta supplement har främst tillkommit med beaktande av att den tidigare lagen (2003:528) om företagsinteckning (FIL) som infördes 2004 nu upphört att gälla och ersatts av en ny lag (2008:990) om företagshypotek (FHL). Lagstiftaren har valt att gå tillbaka till den ordning som gällde före tillkomsten av FIL. Tillkomsten av FHL har även medfört att förmånsrättslagen har ändrats i motsvarande mån med hänsyn till företagshypotekets nuvarande ställning som särskild förmånsrätt. Dessutom innehåller supplementet något litet om den nya kommissionslagen (2009:865) som träder i kraft den 1 oktober 2009 och som ersätter den förra kommissionslagen från 1914.

Jag har valt en annan väg än den traditionella vid arbetet med supplement. I stället för att ange varje sida, varje stycke, mening eller ord som har ändrats redovisar jag i huvudsak en sammanfattning av de ändringar som gjorts och som anknyter till bokens innehåll. Ändringarna är så pass ingripande att det mesta som sägs om företagsinteckning i boken kan sägas vara en nullitet.

Företagshypotek

Lagen om företagshypotek överensstämmer i stor utsträckning med den tidigare lagen (1984:649) om företagshypotek som gällde fram till tillkomsten 2004 av FIL. Av prop. 2007/08:161 s. 50 framgår dessutom att den nya FHL (åtminstone kap. 1-3) i huvudsak överensstämmer med den gamla FHL. Det innebär att praxis och doktrin från tiden för den gamla FHL återigen blir tillämpliga i aktuella delar.

Kort sammanfattning av det "nya" företagshypoteket

Näringsidkaren ansöker om inskrivning av ett visst belopp i verksamheten (FHL 1:2). Antingen utfärdas ett företagsinteckningsbrev i skriftlig form, ett s.k. *skriftligt företagsinteckningsbrev*, eller genom registrering i inteckningsbrevsregistret, ett s.k. *elektroniskt företagsinteckningsbrev*. Upplåtelse av företagshypotek sker genom att näringsidkaren överlämnar inteckningsbrevet. Ett elektroniskt företagsinteckningsbrev anses överlämnat till borgenären, när denne registrerats som inteckningsbrevshavare i inteckningsbrevsregistret (FHL 1:3).

Av FHL 2:1 framgår att företagshypoteksunderlaget utgörs av näringsidkarens *lösa egendom* och endast om den hör till den intecknade verksamheten. Däremot omfattar inte företagshypoteket följande lösa egendom.

- *Kassa- och bankmedel*
- *Aktier och andra finansiella instrument som är avsedda för allmän omsättning*
- *Sådan egendom som kan pantsättas genom inteckning*
- *Egendom som varken kan utmätas eller ingå i konkurs*

Numera är det alltså så att *all* den lösa egendom, med undantag för egendom under punkterna ovan, omfattas av företagshypoteksunderlaget. Det är inte som tidigare att endast 55 procent av all näringsidkarens egendom, såväl lös som fast egendom, omfattas av hypoteksunderlaget.

Tilläggs kan att om en intecknad verksamhet överläts så omfattar företagshypoteket den eventuella fordran som uppkommer vid överlåtelsen, till den del den avser intecknad egendom. (FHL 2:2)

Av ”nya” 5 § förmånsrättslagen framgår dessutom att företagshypoteket återigen är en *särskild förmånsrätt*. Under mellantiden var den allmän.¹ Det innebär att först när alla företagshypoteks innehavare fått betalt (förutsatt att underlaget räcker till) kan eventuellt överskott fördelas mellan de borgenärer som har allmän förmånsrätt och därefter mellan dem som saknar förmånsrätt.

Förföljelserätten återinförs i och med den nya lagen. Den innebär att om en intecknad verksamhet överlåts har företagshypoteks innehavaren en förföljelserätt till den egendom som omfattas av företagshypoteket. Överlåtarens hypoteks innehavare har t.o.m. företräde framför de hypotek som upplåts av förvärvaren. Dessutom har den förstnämndes näringsidkares hypoteks innehavare företräde till fordran på eventuell egendom (som omfattas av hypoteket) som överlåts av den som förvärvat verksamheten. (FHL 2:3)

Köp enligt lösöreköplagen av egendom som omfattas av företagshypotek har skydd i konkurrens med företagshypotek.

Företagshypoteket vid utmätning och konkurs

Det är främst nu som de stora skillnaderna visar sig mellan den gamla lagen och den nya. Enligt den gamla lagen hade företagsinteckningen ingen förmånsrätt vid utmätning utan endast vid konkurs. Allmän förmånsrätt gäller som bekant endast vid konkurs.

Kap 9.2, s. 104-122 i Sakrättens fyra huvudfall får läsas med viss vaksamhet och försiktighet. Företagshypoteket får numera en helt annan ställning och påverkan på konkursutdelningen. Jag ska genom några exempel försöka visa på skillnaderna mot tidigare.

Exempel

I Stil AB:s konkurs finns fordringar på 1 000 000 kr (1 mkr). En borgenär (Banken AB) har en fordran på 100 000 kr och för denna fordran en säkerhet i form av ett företagshypotek om samma belopp. En annan borgenär (Bilen AB) har sålt en bil till Stil AB för 100 000 kr mot ett återtagandeförbehåll. I övrigt är resterande borgenärer oprioriterade. Konkursboet har tillgångar till ett värde av 600 000 kr, varav 300 000 kr utgörs av lös egendom som (kan) utgör(a) underlag för företagshypotek.

Vid fördelningen av konkursboets tillgångar är Banken AB bäst prioriterad. Banken har en särskild förmånsrätt i viss egendom som omfattas av företagshypoteket. Innan utdelningen bestäms ska vi separera ut bilen. Den omfattas i och för sig av företagshypoteket, men får vika för återtagandeförbehållet. Eventuellt överskott i bilen tillfaller företagshypoteket. Om fordran för bilen fortfarande uppgår till 100 000 kr återstår 900 000 kr till utdelning.

Först och främst ska konkursförvaltaren få ersättning ur egendomen för sitt arbete. Vi kan bortse från denna omständighet nu och gå direkt på förmånsrättslagen. Av 5 § FRL framgår att företagshypoteket är en särskild förmånsrätt och då det i övrigt saknas förmånsrätter med bättre rätt i samma egendom får Banken AB fullt betalt för sin fordran. Om hypoteksegendomen inte skulle räcka till full betalning blir överskjutande fordran oprioriterad. Om Bankens fordran skulle överstiga inteckningsbeloppet 100 000 kr har Banken rätt till tillägg enligt samma principer som vid fastighetspant. (FHL 2:5 st. 2)

När Banken fått betalt återstår 800 000 kr att fördelas mellan övriga borgenärer med sämre rätt än företagshypoteket. I detta fall saknas borgenärer med allmän förmånsrätt och därmed får de utan förmånsrätt proportionellt dela på återstoden.

¹ Den tidigare bestämmelsen, 11 § förmånsrättslagen, är numera upphävd. Där framgick att företagsinteckningen gav allmän förmånsrätt.

Underlaget för företagshypoteket kan växla genom inköp och försäljning. Om Stil AB innan konkurs säljer egendom som ingår i underlaget så minskar värdet på säkerheten. De pengar som flyter in från försäljningen ingår som tidigare sagts inte i hypoteksunderlaget. Däremot ingår en fordran på betalning i hypoteksunderlaget. Så fram till att köparen av Stil AB:s egendom inte betalt är försäljningen ett s.k. nollsummespel för Banken, förutsatt att köparen kan betala. Att underlaget växlar är naturligt och inte grund för återvinning, om inte något otillbörligt ligger till grund för försäljningen eller inköpen. Det kan röra sig om underpridförsäljning eller annat som syftar till (eller får effekt) att otillbörligt drabba hypoteksinnehavaren.

Konkursförvaltaren driver konkursgäldenärens verksamhet vidare

Om förvaltaren väljer att driva verksamheten vidare pga. att det är fördelaktigt för borgenärskollektivet så uppkommer en del intressanta situationer som inte var aktuella när företagsinteckningen endast gav allmän förmånsrätt.

Numera blir det intressant att ”frysa” tillgångar och skulder vid konkursutbrottet. Med frysa menar jag att konkursutbrottet blir tidpunkten att avgöra hur mycket och vilka av tillgångarna som utgör underlag för utdelning för respektive borgenärskategori (allmänna boet och företagshypoteksinnehavarna). Jag illustrerar detta genom ytterligare ett exempel.

Exempel

När konkursförvaltaren gjort sin konkursbouppteckning med utgångspunkt från konkursutbrottet kan den se ut på följande sätt.

- Kassa – 100 000 kr
- Bank – 300 000 kr
- Kundfordringar – 100 000 kr
- Inventarier – 300 000 kr
- Lager – 400 000 kr

Totalt 1 200 000 kr.

Vi utgår från att verksamheten som bedrivits har varit inriktad på någon form av tillverkning av produkter. Förvaltaren finner att lagret består av obearbetat råmaterial som obearbetat har ett värde av 400 000 kr. Om materialet bearbetas/förädlas till färdig produkt stiger värdet till 1 200 000 kr. Detta är självklart av största intresse för borgenärerna, förutsatt att inte själva produktionen drar mer utgifter än vad produkterna kan inbringa vid en försäljning.

Produktionen/bearbetningen kostar 200 000 kr. Vi antar att den enda kostnaden är de anställdas löner. Förvaltaren tar då 200 000 kr från kassan och banken för att betala lönekostnaden. Det innebär att kostnaden för att tillverka produkterna uppgår till totalt 600 000 kr (lager – 400 000 kr samt löner 200 000 kr som tas från kassa/bank). Hur ska då 1 200 000 kr som försäljningen inbringade fördelas?

Enligt det s.k. *Minitube-målet* NJA 1982 s. 900, som numera har aktualitet igen, ska intäkterna fördelas proportionellt.²

- Lagret som primärt tillfaller företagshypoteket har bidragit med 400 000 kr
- Kassa/bank som primärt tillfaller det allmänna boet (de med allmän förmånsrätt och de utan) har bidragit med 200 000 kr.

Totalt 600 000 kr i kostnader/insatser. Intäkten blev 1 200 000 kr. Det medför, enligt en proportionell fördelning, att 800 000 kr tillfaller borgenärer med företagshypotek (400 000 kr/600 000 kr är lika med två tredjedelar – 2/3). $2/3 \times 1\,200\,000\text{ kr} = 800\,000\text{ kr}$. De resterande 400 000 kr tillfaller det allmänna boet. $1/3 \times 1\,200\,000\text{ kr}$.

² Se Zetterström s. 118, fotnot 25.

På samma sätt som ovan fördelas konkursförvaltarkostnaderna som är hänförliga till förädlingsarbetet. Den principen fastslog HD i NJA 1991 s. 755.³

Övrigt av intresse

Med hänsyn till att företagshypoteket åter införts och fått ställning av särskild förmånsrätt har 14:18 KonkL ändrats och har nu i princip samma utseende och innehåll som tiden före FIL. Enligt huvudregeln ska inte egendom som är föremål för särskild förmånsrätt användas till betalning av konkurskostnader som är allmänna för boet, typ bokföringskostnader m.m. Endast om kostnaderna är hänförliga till exempelvis egendomens försäljning ska dessa tas ur köpeskillingen eller avkastningen. Egendom som är underlag för företagshypotek kan dock komma att få bidra till förvaltarkostnaden (trots att dessa inte är direkt hänförliga till exempelvis försäljning av företagshypoteksegendom) om det inte finns annan egendom i boet att betala med. (14:18 st. 2 KonkL)

FRL 12 a § ger arbetstagare allmän förmånsrätt för sina lönekrav upp till tio basbelopp. I den utsträckning lönegaranti utbetalats, till arbetstagaren, från staten ska i samma mån avräkning ske från arbetstagarens förmånsberättigade tio basbelopp. *Exempel.* Om arbetstagaren har krav på elva basbelopp och staten betalar ut lönegaranti motsvarande fyra basbelopp, har arbetstagaren rätt att få ut ytterligare sex basbelopp ur boet om medel finns. I övrigt får denne bevaka sitt elfte basbelopp som oprioriterad. Staten saknar numera rätt att använda sin regressfordran (på fyra utbetalade basbelopp) som förmånsrättsberättigad. Staten saknar numera allmän förmånsrätt för dessa krav och de utgör numera oprioriterade fordringar.

Kommissionslagen

Den ”nya” kommissionslagen innehåller inte så många nyheter utan snarare än uppfräschning och tydligare regler kring det som gällde tidigare men som inte uttryckts med tillräcklig tydlighet. Paragrafnumreringen är ny, vilket gör att äldre paragrafhänvisningar inte längre gäller om än innehållet i princip är det samma. I vissa fall har flera äldre bestämmelser numera samlats i en paragraf. Nedan återger jag endast (eller i huvudsak) de paragrafer som omnämns i Sakrättens fyra huvudfall. I övrigt hänvisar jag till lagstiftningen och prop. 2008/09:88.

Den ”nya” lagen		Den ”gamla” lagen
15 §	Kommissionärens panträtt i kommittentens egendom	Motsvarar till viss del 31-33, 35-36 §§
23 §	Kommittentens äganderätt till egendom som finns hos kommissionären	53 § och delvis 61 §
24 §	Tredje mans skydd genom avtalet	Delvis 56 §
25 §	Anspråk mot tidigare säljled enligt principerna för 46 § KKL	56 a §
26 §	Godtrosförvärv av köp från kommissionären av kommittentens egendom	54 § 1 st. och 55 §
27 §	Kommittentens rätt att överta kommissionärens anspråk mot tredje man	Till viss del 60 § 1 st. och 57-58 §§

³ Ibid eller se föregående fotnot.